

Ivan Klinec: Globálne programy viceprezidenta USA Alberta Gora

Informatizácia a ekológia prioritami politiky USA ?

V súčasnosti ľudstvo prechádza zložitým obdobím, v ktorom je prinútené riešiť mnoho lokálnych i globálnych problémov týkajúcich sa jeho súčasnej i budúcej existencie. USA takisto ako väčšina ostatných krajín sveta sú tiež postavené pred také problémy, ako je dosahovanie globálnej konkurencieschopnosti ekonomiky, znečisťovanie životného prostredia na Zemi a ďalšie. Súčasný americký viceprezident Albert Gore, ktorý 20.januára 1993 nastúpil do funkcie po boku terajšieho amerického prezidenta Billa Clintona, sa zaoberá riešením problémov životného prostredia na Zemi, zvyšovaním výkonnosti a dosahovaním globálnej konkurencieschopnosti americkej ekonomiky s využitím informačných superdiaľníc. Zameranie jedného z dvojice novej generácie politikov na čele USA môže byť predzvesťou budúceho zamerania priorit politiky tejto veľmoci. Spojené štáty sa tak pravdepodobne rozhodli odpovedať na technologickú výzvu Japonska a ekologickú hrozbu, ktorá pomaly, ale isto začína ohrozovať život na Zemi.

Viceprezident USA Albert Gore je prvým americkým politikom v takejto vysokej funkcii zaoberajúcim sa problematikou životného prostredia. Pred vstupom na dráhu profesionálneho politika pracoval sedem rokov ako novinár. Roku 1976 ho zvolili do Snemovne reprezentantov a v roku 1984 do Senátu. Počas celého pôsobenia v Kongrese USA viedol boj za zachovanie životného prostredia. Je autorom knihy zaoberajúcej sa stavom životného prostredia na Zemi a možnosťami jeho záchranu, ktorú pod názvom Zem v rovnováhe s podtitulom Ekológia a ľudský duch vydali v USA v roku 1992. Je aj autorom návrhu na vytvorenie siete informačných superdiaľníc, ktorý vyústil do návrhu Národnej výskumnej a informačnej siete.

Projekt siete informačných superdiaľníc

Návrh siete informačných superdiaľníc ako súčasť ďalšej informačnej revolúcie je výsledkom záujmu Alberta Gora o problematiku informácií a ich využitie. Albert Gore

sformuloval a navrhol nový pojem „ex-formácia“. „Ex-formácia“ podľa Alberta Gora je informácia, ktorá existuje mimo dosahu vedomia všetkých živých bytostí, ale existuje v takých obrovských množstvách, že vplýva na okolité prostredie a mení obsah a závažnosť všetkých problémov, ktoré vystupujú do popredia. Ako príklad uvádza informácie, ktoré existujú mimo dosahu zo zemského povrchu a teda predstavujú pre ľudí „ex-formácie“. Napríklad satelitný program Misiu planéty Zem bude na zemský povrch z obežnej dráhy dodávať také množstvo informácií, ktoré je porovnateľné s množstvom všetkých údajov existujúcich v celej Knižnici Kongresu USA. Napriek tomu však ľudstvo nie je schopné využívať ani všetky informácie, ktoré má teraz o planéte Zem.

Problémom podľa Alberta Gora je konvertovať „ex-formáciu“ na „informáciu“ a potom informáciu na vedomosti, prípadne vydestilovať znalosti do podoby poznania prijateľného pre ľudský rozum. To je podľa neho najťažší problém. Ako príklad uvádza väčšinu amerických korporácií, ktoré vynakladajú milióny dolárov na hľadanie odpovedí na otázky ako plánovať budúcnosť a ako dosiahnuť vrchol konkurencieschopnosti. Vo väčšine prípadov všetky informácie, ktoré potrebujú na odpovede na spomínané otázky, sú vždy dosiahnuteľné. Ale týmto korporáciám chýba myšlienka, ako nájsť ihlu v kope sena, ako preosievať „ex-formácie“ tak, aby získali informácie, ako ich vydestilovať, aby získali poznatky a urobili náležité rozhodnutia potrebné na vedenie týchto korporácií.

Albert Gore už v roku 1979 navrhol vytvoriť sieť informačných superdiaľníc, ale v tom čase nenašiel pre túto myšlienku takmer nijakú podporu. Dnes sa situácia zmenila a na projekt siete informačných superdiaľníc sa začalo pozeráť ako na cestu k zabezpečeniu globálnej konkurencieschopnosti ekonomiky USA. Bývalý poradca amerického prezidenta Allan Bromley tvrdí, že takéto siete sú jednoduchý, cenovo najvýhodnejší krok, ktorý by mala Amerika urobiť, aby sa stala najkonkurencieschopnejšou vo svetovej ekonomike. To je aj najvýznamnejší krok, ktorý by USA mali urobiť, aby zlepšili svoje výsledky vo vede, v technológii a vo výskume. Podľa Gorovej filozofie by táto sieť informačných superdiaľníc mala byť prostriedkom, aby sa existujúce „ex-formácie“, ktoré nie sú v tomto stave využiteľné, transformovali na informácie a následne sa mohli využiť v praxi.

Bývalý prezident USA George Bush podpísal v decembri 1991 Zákon na vytvorenie vysokovýkonných výpočtových a komunikačných sietí (The High Performance Computing and Communication Act). Podľa tohoto zákona sa na ďalších päť rokov

uvoľní jedna miliarda dolárov pre výskum gigabitových sietí, spájajúcich americké národné výskumné centrá. Albert Gore vtedy význam navrhovanej Národnej a výskumnej vzdelávacej siete (National Research and Education Network) prirovnal k významu medzištátneho systému diaľnic vytvorenému v roku 1950. Podľa neho to, čo tento systém diaľnic znamenal pre ekonomiku USA v šesťdesiatych rokoch, to informačné superdiaľnice môžu pre americkú globálnu konkurencieschopnosť znamenať dnes. Program vytvorenia siete informačných superdiaľnic poukazuje na nástup novej generácie projektov informatizácie ako jedného zo zdrojov rastu globálnej konkurencieschopnosti ekonomiky.

Globálny Marshallov plán

Albert Gore je aj autorom Globálneho Marshallovho plánu na záchranu životného prostredia na Zemi a Strategickej environmentálnej iniciatívy. Obidva projekty sú súčasťou jeho knihy Zem v rovnováhe. Východisko jeho pohľadu a názorov na stav životného prostredia na Zemi a na cesty jeho záchrany predstavuje globalizmus. Realizácia oboch projektov môže znamenať postupný presun ťažiska americkej politiky z oblasti vojenskej do environmentálnej oblasti. Ľudstvo, ktoré sa v súčasnosti nachádza v stave globálnej environmentálnej krízy, ktorá sa prejavuje rastom ozónovej diery, ničením lesov kyslými dažďami, zväčšujúcim sa výskytom civilizačných chorôb a ďalšími hrozbami pre ľudstvo a planétu Zem, tak získava ďalšiu možnosť dosiahnuť bod obratu a prejsť od trajektórie deštrukcie životného prostredia k jeho záchrane.

Globálny Marshallov plán tvorí environmentálnu paralelu k ekonomickému Marshallovmu plánu, ktorý USA realizovali v Európe po skončení druhej svetovej vojny. Pôvodný Marshallov plán, nazývaný aj Európsky program obnovy, bol zameraný na znovuvybudovanie západnej Európy a obnovu jej ekonomickej aktivity. V súčasnosti treba na celom svete realizovať plán podobný tomuto, ktorý bude zameraný na obnovu životného prostredia na celom svete. Globálny Marshallov plán by mal byť kombináciou rozsiahlej, dlhodobej, starostlivo cielenej finančnej pomoci rozvojovým krajinám, úsilia zameraného na návrh a transfér nových technológií potrebných na podporu ekonomického pokroku chudobným štátom, celosvetového programu stabilizácie svetovej populácie a stanovenia záväzkov priemyselných štátov zrýchliť ich prechod na taký model života, ktorý by bol priaznivý pre životné

prostredie. Svetové úsilie na záchranu životného prostredia na Zemi musí sa podľa Gora organizovať okolo piatich strategických cieľov.

Prvým strategickým cieľom by mala byť stabilizácia svetovej populácie. Tento strategický cieľ by mal byť postavený na politike smerujúcej k vytváraniu takých podmienok v každom štáte sveta, ktoré sú nevyhnutné pre demografický prechod. Demografický prechod je historická zmena od dynamickej rovnováhy vysokej miery narodených a vysokej miery zomretých k stabilnej rovnováhe nízkej miery narodených a nízkej miery zomretých. Táto zmena sa uskutočňuje v mnohých priemyselných štátoch, ktoré majú nízku mieru detskej úmrtnosti a vysokú mieru gramotnosti a vzdelanosti, zatiaľ čo v rozvojových krajinách sa prakticky vôbec neuskutočňuje.

Druhým strategickým cieľom by mal byť rýchly vývoj environmentálne priaznivých technológií špeciálne v energetike, doprave, poľnohospodárstve, projektovaní budov a vo výrobe. Tieto technológie by mali byť schopné prispôbiť sa trvalo udržateľnému ekonomickému pokroku bez súčasnej degenerácie životného prostredia. Nové technológie sa musia rýchlo transférovať všetkým štátom. Špeciálne štátom tretieho sveta, ktoré pristúpia na spôsob platby za tieto technológie prostredníctvom vyrovnania rôznych obligácií.

Tretím strategickým cieľom by mala byť komplexná a celosvetová zmena ekonomických pravidiel, ktorými sa meria vplyv rozhodnutí na prostredie. Musí sa zaviesť systém ekonomického účtovníctva, ktorý stanoví hodnoty primerané ekologickým dôsledkom bežných rozhodnutí jednotlivcov, korporácií a štátu na trhu.

Štvrtým strategickým cieľom by malo byť dojednanie a schválenie novej generácie medzinárodných zmlúv, ktoré do jedného celku spoja regulačné rámce, špecifické obmedzenia, mechanizmy odzbrojenia, kooperatívne plánovanie, spoločné dohody, podnety a vzájomné záväzky nevyhnutné na úspech celého plánu.

Piatym strategickým cieľom by malo byť vytvorenie kooperatívneho plánu na výchovu obyvateľstva sveta o globálnom životnom prostredí. Tento cieľ si vyžiada vytvoriť obsiahle programy výskumu a monitoringu súčasných zmien v prostredí

spôsobom, ktorý by zahŕňal výskumníkov zo všetkých štátov sveta, špeciálne študentov. Potom by sa tento cieľ uskutočňoval prostredníctvom programov rozširovania informácií o lokálnych, regionálnych a strategických ohrozeniach životného prostredia. Súčasťou tohoto cieľa je podpora nových modelov myslenia, zameraných na vzťah civilizácie ku globálnemu prostrediu.

Každý zo spomínaných piatich strategických cieľov je v úzkom vzťahu k ostatným. Nakoniec by sa Globálny Marshallov plán mal usilovať aj o **integrujúci cieľ**: vytvoriť najmä v rozvojovom svete také spoločenské a politické podmienky, ktoré by boli nápomocné pri vzniku trvalo udržateľných spoločností. Týmito spoločenskými a politickými podmienkami by mali byť: sociálna spravodlivosť zahrňujúca i spravodlivé modely vlastníctva pôdy, previazanosť na ľudské práva, adekvátna výživa, zdravotná starostlivosť, prístrešie, vysoký stupeň gramotnosti, väčšie politické slobody, participácia a zodpovednosť.

Stabilizácia svetovej populácie

Prvý strategický cieľ Globálneho Marshallovho plánu stabilizácia svetovej populácie je zároveň základným pilierom celého Globálneho Marshallovho plánu. Ani jeden cieľ nie je taký rozhodujúci pre liečbu globálneho životného prostredia ako stabilizácia ľudskej populácie. Prudká explózia v raste počtu ľudí od začiatku vedeckej revolúcie a špeciálne počas druhej polovice tohoto storočia, je najjasnejším signálom príkladu dramatickej zmeny v celkových vzťahoch medzi ľudským druhom a ekologickým systémom Zeme. Riešenie problému stabilizácie ľudskej populácie by malo byť postavené na svetovej stratégii na navodenie globálneho demografického prechodu k nižším stupňom rastu populácie. V súčasnej ľudskej civilizácii sú dve skupiny štátov. Prvú tvorí väčšina rozvojového sveta, ktorá má vysokú mieru narodených aj vysokú mieru zomretých a prudko rastúcu populáciu. Naopak USA, Kanada, Japonsko, Tchaj-wan, Južná Kórea, Hongkong, Singapúr, Austrália, Nový Zéland a všetky štáty západnej Európy a Škandinávie majú teraz nízku mieru zomretých a relatívne stabilnú populáciu. Ale tieto štáty druhej skupiny vrátane USA patrili voľakedy do prvej skupiny.

1. Svetová stratégia na navodenie globálneho demografického prechodu by mala zabezpečiť prechod štátov z prvej skupiny, a teda najmä rozvojových krajín, do druhej skupiny. Táto stratégia na navodenie globálneho demografického prechodu by mala vychádzať zo skúseností krajín, kde sa tento demografický prechod už realizoval, a mala by zahŕňať alokáciu zdrojov na financovanie starostlivo naplánovaných funkčných programov gramotnosti, ktoré sú kľúčové pre každú spoločnosť, ktorá stojí pred problémom demografického prechodu.
2. Stratégia pre navodenie globálneho demografického prechodu by ďalej mala zahŕňať rozvíjanie efektívnych programov na zníženie detskej úmrtnosti a zabezpečenie prežitia a dobrého zdravia detí.
3. Posledným bodom stratégie globálneho demografického prechodu by malo byť zabezpečenie plánov a technik kontroly pôrodnosti, ktoré by sa mali robiť komplexne, mali by byť verejne prístupné a mali by byť v súlade s danou kultúrou.

Strategická environmentálna iniciatíva

Strategická environmentálna iniciatíva je programom, ktorý zabezpečuje dosiahnutie druhého strategického cieľa Globálneho Marshallovoho plánu - vývoja environmentálnych technológií. Tento program by mal byť predmetom osobitného záujmu a mal by byť dobre finančne zabezpečený. Program by sa mal zamerať na vývoj environmentálne priaznivých technológií, ktoré budú povzbudzovať trvalo udržateľný ekonomický pokrok a ktoré budú môcť nahradiť ekologicky deštruktívne technológie. Nové technológie musia byť efektívne a mali by sa rýchlo poskytnúť tým štátom, ktoré nie sú schopné ich samy vyvinúť alebo si ich kúpiť.

Gore na zabezpečenie druhého strategického cieľa Globálneho Marshallovoho plánu navrhuje celosvetový rozvoj Strategickej environmentálnej iniciatívy. Táto iniciatíva sa usiluje o vyradenie starých nevhodných technológií a zastavenie prác na nich a zároveň podporuje vývoj a rozširovanie novej generácie inteligentných a prostrediu priaznivých technológií, ktoré by nahradili vyradované technológie. Iniciatíva by v čo najkratšom čase mala byť predmetom intenzívnych medzinárodných rozhovorov, najprv medzi priemyselnými štátmi a potom medzi nimi a rozvojovým svetom.

Strategická environmentálna iniciatíva by mala zahŕňať tieto opatrenia:

1. Daňové podnety pre nové technológie a daňové znevýhodnenia pre staré.
2. Financovanie výskumu a vývoja nových technológií a perspektívne vyradovanie starých.
3. Programy vládnych nákupov prvých predajných verzií nových technológií.
4. Prísľub veľkých ziskov na trhu viazaný na vyradenie starých technológií.
5. Ustanovenie prísnych a sofistikovaných procedúr ohodnotenia technológií, ktoré budú venovať zvýšenú pozornosť všetkým cenám aj ziskom - aj monetárnym, aj ekologickým - ktoré vyplynú z nových navrhovaných substitučných technológií.
6. Založenie siete výcvikových centier po celom svete, ktoré vytvoria jadro environmentálne vzdelaných projektantov a technikov. Zabezpečenie pripravenosti rozvojových štátov akceptovať environmentálne atraktívne technológie a skúsenosti.
7. Zavedenie kontroly exportu v rozvinutých krajinách, ktorá umožní stanoviť ekologický efekt technológií práve tak, ako režim kontroly počas studenej vojny (známy ako COCOM) robil starostlivé a neobyčajne presné analýzy potenciálneho vojenského účinku technológií určených na export.
8. Významné zdokonalenie právnych systémov, špeciálne v tých krajinách, ktoré v súčasnosti nie sú schopné dať záruky práv vynálezcom a výskumníkom nových technológií. Tento bod nie je druhoradý. To je jedna zo základných ciest, ako zabezpečiť životaschopnosť väčšiny programov transferu technológií. Adekvátne ochrana intelektuálnych vlastníckych práv je vždy hlavným jablkom sváru v globálnom obchodnom vyjednávaní.

9. Lepšia ochrana patentov a autorských práv, zdokonalenie licenčných zmlúv, joint ventures, koncesíí, zastúpenia firiem a rozmanitosť podobných právnych konceptov. Všetky uvedené právne koncepty budú dôležité na uvoľnenie tvorivého génia, ktorý treba vybudíť. Strategická environmentálna iniciatíva by mala využiť úspechy a skúsenosti dosiahnuté v rámci Strategickkej obrannej iniciatívy (SDI) najmä v oblasti technológií s prenesením ťažiska z vojenskej do environmentálnej oblasti.

Nová globálna ekonomika

Tretí strategický cieľ Globálneho Marshallovho plánu smerujúci k vytvoreniu novej globálnej ekonomiky by mala predstavovať kategorická zmena ekonomických pravidiel, prostredníctvom ktorých naša civilizácia, založená prevažne na trhovej ekonomike, určuje kritéria voľby. Albert Gore na vytvorenie **novej globálnej ekonomiky a nových ekonomických pravidiel navrhol nasledujúce zmeny:**

1. Definícia HNP (hrubého národného produktu) by sa mala zmeniť tak, aby zahŕňala environmentálne ceny a úžitky.
2. Definícia produktivity by sa mala zmeniť tak, aby odrážala kalkulácie environmentálneho zlepšenia alebo zhoršenia.
3. Vlády by mali súhlasiť so zrušením používania neprimeraných diskontných sadziieb a s prevzatím lepších metód kvantifikácie vplyvu súčasných rozhodnutí na budúce generácie.
4. Vlády by mali zrušiť verejné výdavky na subvencovanie a podporu environmentálne deštruktívnych aktivít.
5. Vlády by mali zvýšiť množstvo a presnosť informácií o environmentálnych vplyvoch produktov a poskytnúť ich spotrebiteľom.
6. Vlády by mali urobiť opatrenia na podporu plného odhalenia zodpovednosti jednotlivých spoločností za environmentálne škody.

7. Vlády by mali prevziať programy pomoci spoločnostiam pri štúdiu cien a úžitkov environmentálnej efektívnosti.
8. Štáty by mali zrevidovať svoje antitrustové zákony tak, aby obsahovali aj problematiku environmentálnych škôd.
9. Vlády by mali požadovať prepojenie noriem ochrany životného prostredia k zmluvám a medzinárodným dohodám vrátane obchodných dohôd.
10. Environmentálne záujmy by sa mali integrovať do kritérií používaných medzinárodnými finančnými inštitúciami na vyhodnocovanie všetkých navrhovaných grantov rozvojových fondov.
11. Vlády by mali urýchľovať záväzky využitia „dlhov prírode“ na podporu environmentálneho správcovstva a vzájomnú úľavu dlhov.
12. Vlády by mali rozvíjať medzinárodné dohody ustanovujúce limity emisií CO₂ a trh na obchod s emisnými „úvermi“.

Nová generácia medzinárodných zmlúv a globálny environmentálny konsenzus

Štvrtý strategický cieľ Globálneho Marshallovho plánu predstavuje úspešne dohodnúť a schváliť novú generáciu medzinárodných zmlúv a dohôd zameraných na ochranu životného prostredia. Rozšírenie nových právnych zákonov je pre úspešný program obnovy ekologickej rovnováhy Zeme takisto významné, ako sú preň významné demokracia a trhová ekonomika. Plán Alberta Gora vytvára rovnováhu medzi priemyselnými a rozvojovými štátmi a je postavený na potenciálne novej generácii medzinárodných zmlúv a dohôd. Prototypom takéhoto nového typu zmluvy je Montrealský protokol, ktorý je globálny čo do rozsahu. Stanovuje zákaz používať chemikálie ničiace ozónovú vrstvu a charakterizuje dohodu o zdieľaní ceny tohoto zákazu medzi priemyselnými a rozvojovými krajinami. Taktiež anticipuje nevyhnutnosť pravidelných posudkov stavu problematiky v závislosti od nových informácií o atmosfére.

Vytvorenie globálneho environmentálneho konsenzu je jadrom piateho strategického cieľa Globálneho Marshallovho plánu. Vyžaduje fundamentálne zmeny v spôsobe zhromažďovania informácií o tom, čo sa deje so životným prostredím, a organizáciu celosvetového vzdelávacieho programu podpory komplexnému porozumeniu krízy. V takomto programe by malo ľudstvo aktívne hľadať cesty podpory nového spôsobu myslenia o bežných vzťahoch medzi ľudskou civilizáciou a Zemou. To je azda najťažšia a najdôležitejšia výzva, ktorá stojí pred ľudstvom. Ak sa presadí nové myslenie o svete prírody, všetky ostatné akcie sa stanu ľahšie uskutočniteľné. Základom všetkých stratégií zmeny spôsobu ľudského myslenia o Zemi musí byť koncentrované úsilie zamerané na presvedčenie ľudí, že globálne životné prostredie je súčasťou ich života, ako v skutočnosti aj je.

Zmena ľudského myslenia o vzťahu medzi civilizáciou a Zemou môže pomôcť tomu, že ľudstvo prejde od konfrontácie medzi človekom a prírodou k harmonickému súžitiu človeka s prírodou. To by tiež znamenalo prechod od deštrukcie životného prostredia na Zemi k jeho záchrane.

Ekologické a informatizačné projekty Alberta Gora Globálny Marshallov plán a Strategická environmentálna iniciatíva a Projekt vytvorenia siete informačných superdiaľníc naznačujú, že v blízkej budúcnosti prioritami americkej a možno aj svetovej politiky sa stanú záchrana životného prostredia na Zemi a ďalšia informatizácia spoločnosti. Preorientovanie ľudskej civilizácie z vojenskej oblasti do oblasti environmentálnej a informačnej môžu znamenať krok k jej návratu na cestu vývoja v súlade s prírodou a na záchranu ľudskej civilizácie i prírody ako takej.

Hospodárske noviny, 8. 9. 1993